

Om den ny række af Kirkehistoriske Samlinger, som hører nutiden til, skal kortelig siges, at den har fulgt gamle traditioner, men at den er videnskabeligt sikrere fundamenteret. Det lykkelige samarbejde mellem professor J. Oskar Andersen og dr. Bjørn Kornerup har borget for, at baade den side af kirkehistorien der er forbundet med den politiske historie, og den der er forbundet med kulturhistorien har faaet, hvad der kunne tilkomme den. Jubilæet er blevet markeret med et af dr. Kornerup forfattet tilbageblik over selskabets historie, som det lønner sig at fordybe sig i.

Astrid Friis.

Med et forord af Aage Friis — og i en ikke helt heldig oversættelse — udkom Friedrich Meineckes lille skrift: *Den tyske katastrofe. Betragtninger og erindringer* sidste år (1948) på Det danske Forlag (i serien Europæisk kulturbibliotek). Både M.'s stilling indenfor historievidenskaben og selve emnet gør det naturligt at henlede opmærksomheden på skriftet, der er blevet til i tiden kort efter det tyske sammenbrud i 1945.

I bogens undertitel skal hovedvægten lægges på betragtningerne, ikke på erindringerne. M.'s egen person eller oplevelser har en tilbagetrukket plads, og når han fortæller om samtaler med mænd som Groener eller oberst Beck er det til belysning af tiden, ikke af sig selv. I forbindelse med »betragtningerne« fremsætter han dog lejlighedsvis et par bemærkninger om sin sysselsættelse med egne værker som det om H. v. Boyen, Weltbürgertum und Nationalstaat samt Die Idee der Staatsräson. Oplysende om M. selv er også hans udtalelse om, at endnu lyder i hans øren de ord, han i 1935 hørte i en tale af præsident Roosevelt ved Harvard universitetets 300-årsfest om »freedom of thought«.

Vægten i bogen ligger, som sagt, paa betragtningerne, forsoget på at udrede, hvad der i det tyske folks udvikling førte »frem« — om man nu kan bruge det ord — til den nationalsocialistiske bevægelse og alle dens uhyrlige skændselsgerninger, »et satanisk princips gennembrud i verdenshistorien«, som M. siger. M.'s udredning her rummer bl. a. en vurdering (om ikke just omvurdering, så dog vel en fra tidligere noget nuanceret vurdering) af den preussiske militarisme, af de tyske enhedsbestræbelser og den dertil knyttede magtdyrkelse, af en filosof som Nietzsches indflydelse på ungdommen, men tillige en vurdering af det 19. og 20. århundredes hele åndelige og sociale udvikling. Trækkene i denne — som teknikkens tiltagende overvægt — er jo ikke spe-

cielle for Tyskland. Med dyb pessimisme så allerede en kulturfilosof som Jacob Burckhardt på denne udvikling.

Megen interesse knytter der sig til M.'s betragtninger over »tilfældigheden og det almene« i historien. Alt, hvad vi kan kalde tilfældighed, siger M., indeholder samtidig noget alment, og i det almene er der desuden noget tilfældigt. Man forstår, at M. gerne vil, at der i Hitlers udnævnelse til rigskansler skal ligge noget tilfældigt, noget, der ikke havde været uafvendeligt, thi det tyske folks skyld (medskyld) vil herved mindskes. Man forstår ligeledes M.'s fremhævelse af, hvad der var af godt og værdifuldt i den tyske udvikling før 1914, og med varmtføjte ord omtaler M. navnlig politikeren Fr. Naumanns forsøg på at sammensmelte den nationale og sociale bevægelse, »en af de ædleste drømme i Tysklands historie; men den var en drøm...«. Mindre forstår i hvert fald en dansk, at augstdagene 1914 — med bl. a. Tysklands overfald på Belgien og fremfærd i dette — i Tyskland følte som en åndelig løftelse, en national rejsning.

I M.'s koncentrerede lille skrift er der stof nok til mange debatter om vigtige kulturhistoriske og historiefilosofiske problemer. Læserne vil have rigt udbytte ved en fordybelse i det. — Her vil jeg til slut kun nævne M.'s udtalelse om, at det overleverede historiebillede, hvormed tyskerne er voksede op, må underkastes en grundig revision, at man må forstå, at mænd som Frederik den Store og Bismarck ikke bare har bygget op, men også ødelagt, at i det hele den tyske historikers kald er at udvise både kærlighed og strength overfor fortiden. Om virkelig sådanne krav blev opfyldte, var der vel håb om, at Tyskland igen kunde indtage en plads blandt nationerne med kristelig-vestersk kulturarv. Dette — forstår man af skriftet — er M.'s brændende ønske, den gamle historikers testamente til yngre kaldsfæller.

Holger Hjelholt.

Med sit netop udkomne arbejde *John Company At Work, A study of European expansion in India in the late eighteenth century*, (Harvard Historical Studies, vol. LV, XI + 407 s., 1948) har den amerikanske historiker Holden Furber givet et interessant bidrag til den efterhaanden meget omfattende literatur om britisk imperialismes historie i Indien. Værket er resultatet af 20 aars studier, som har ført forfatteren viden om. Saavel arkiverne i Indien, som de store ostindiske kompagniers arkiver i London, Haag og Paris er benyttet, ligesom de mindre landes kompagnier